

Λουκής Λάρας Του Δημήτριου Βικέλα

Κεφάλαιο Γ'

Ο Πύργος μας και οι περί αυτόν κήποι ήσαν προικίων της μητρός μου κτήμα. Η πατρική της οικογένεια είχεν απ' αρχαίων χρόνων μεγάλας εκεί πέριξ ιδιοκτησίας, αίτινες διά κληρονομικών και προικίων διανομών διεμοιράσθησαν μεν από γενεάς εις γενεάν, αλλά δεν απεξενώθησαν. Ὡστε ἡμεθα ἐκεῖ περικυκλωμένοι ὑπὸ συγγενῶν της μητρός μου, των οποίων οι Πύργοι εγειτόνευον μετὰ του ἰδικού μας. Ουδείς δε σχεδόν των Πύργων τούτων ἦτο κατ' ἐκείνην την εποχὴν κενός. Διότι τινές μεν των ἰδιοκτητῶν κατώκουν αὐτοὺς καθ' ὅλον τον ἐνιαυτόν, οι δε λοιποὶ εἶχον παραιτήσαι τας ἐν τη πόλει κατοικίας των καθ' ἡμέραν και ἡμεῖς ἐδραπετεύσαμεν ἐπὶ τη ἐμφανίσει των Σαμίων, ἀψηφήσαντες των ἀρχῶν την ἀπαγόρευσιν.

Ὅθεν εὐρισκόμεθα συντροφευμένοι ἐῖς την ἐξοχὴν. Ἦτο δε τοσοῦτω μάλλον εὐχάριστον να βλεπώμεθα μετὰ των οικείων, καθ' ὅσον ἐν τη τρομοκρατία ὑπὸ την οποίαν, ἐσχάτως μάλιστα, διεβιούμεν ἐῖς την πόλιν, οὔτε των οικίων μας ἐξηρχόμεθα οὔτε ἐπισκέψεις ἀντηλλάσσομεν. Αἱ θύραι ἔμενον κλεισταὶ και ἡμικλειστα τα παράθυρα. Προσπαθῶ ἤδη να ἐνθυμηθῶ, ἐάν ἐπὶ μήνας εἶδα ξένον ἀναβαίνοντα την κλίμακα μας και δὲν ἐνθυμούμαι εἰμὴ μόνον το κατηφές του Ζενάκη πρόσωπον.

Εἰς την ἐξοχικὴν ἰδίως ἐκκλησίαν συνηντώμεθα, και ἐῖς τον αὐλόγυρόν της, μετὰ την ἀπόλυσιν των ἀκολουθιῶν, ἐγένετο ἡ συναναστροφή. Ἦτο ἡ Μεγάλη και πάλιν Τεσσαρακοστή. Συχνάκις δε ὑπὸ τα δένδρα του αὐλογύρου ἐκείνου ἀνεπόλουν τας συγκινήσεις, ὑπὸ τας οποίας προ ἐνός ἔτους ἐλειτουρούμεθα, ο πατήρ μου κ' ἐγώ, ὅτε διετρέχομεν ἔμφοβοι τας στενάς της Σμύρνης οδοὺς μεταβαίνοντες ἐῖς την Ἁγίαν Φωτεινὴν.

Ἡ ἐκκλησία, ἢ μάλλον εἰπεῖν το παρεκκλήσιόν μας, εἶχεν ἀνεγερθῆ ὑπὸ του προπάππου της μητρός μου, ὅστις ἐρασοφόρεσεν ἐῖς τα γράματά του. Περισώζεται εἰσέτι ἡ οἰκοδομή, ἀλλὰ γυμνὴ και ἐτοιμόρροπος. Αἱ εἰκόνες, τα κοσμήματα, τα ἄμφια και τα ἱερά σκεῦη ἐσυλήθησαν ἢ κατεστράφησαν ὑπὸ των Τούρκων. Τότε ὅμως ὑψούτο χαριέντως ο ναῖσκος ἀναμέσον των δένδρων, τα πάντα δ' ἐντὸς αὐτοῦ ἦσαν κόσμια και εὐπρεπῆ. Ἡ εἰσοδός του ἀπετελεῖτο ὑπὸ νάρθηκος μικροῦ, ἀνοικτοῦ ἔμπροσθεν. Ὑπὸ του προπυλαίου τούτου την

σκέπην, εκατέρωθεν της πύλης, ήσαν δύο μαρμάρια εδώλια. Εκεί καθήμενος συχνάκις, ανεγίνωσκα τας επιγραφάς των επιτυμβίων πλακών, αίτινες εσχημάτιζον του νάρθηκος την στρώσιν.

Εκεί, από του κτήτορος και εφεξής, εθάπτοντο της μητρικής οικογενείας μου οι πλείστοι. Εντός του παρεκκλησίου εκείνου εστεφανώθησαν οι γονείς μου, και επιθυμία των ήτο υπό του νάρθηκος του τας πλάκας να ταφώσιν, εκεί, ο εις πλησίον του άλλου. Αλλ' ούτε οι γονείς μου ανεπαύθησαν εκεί, ούτε τα ιδικά μου οστά πέπρωται να επιστρέψωσιν εις χουν εις την προσφιλή εκείνην της πατρίδος γωνίαν. Την σήμερον ζώμεν και αποθνήσκομεν εις εδώ και άλλος εκεί, πλάνητες εν τω βίω και νεκροί ξενιτευμένοι, η δε ανεμοζάλη της διασποράς εκλόνισε και διέσπασε τους ιερούς δεσμούς, τους προσκολλώντας την καρδίαν των τέκνων εις των γονέων τα αναπαυτήρια. Αλλά καθ' όσον γηράσκομεν. . . εγώ τουλάχιστον, καθ' όσον αισθάνομαι πλησιάζουσιν της αναπαύσεως την ώραν, θλίβομαι αναλογιζόμενος ότι, όταν γηράσωσι καθώς εγώ τα τέκνα μου, δεν θα επαναπαύωσι την μνήμην των ούτε εις οικίαν περιέχουσιν διαδοχικάς από γενεάς εις γενεάν αναμνήσεις, ούτε εις γης τινά άκραν, όπου κείνται συνεσφιγμένοι οι πατέρες των. Ότε ήμην νέος, ολίγον περι τούτων εσκεπτόμην. Τώρα όμως η ψυχή μου μετ' αυξάνοντος φίλτρου επιστρέφει εις το παρελθόν και τρέφεται διά των αρχαίων ενθυμήσεων.

Αλλ' ας επαναλάβω την διήγησιν μου.

Την αυγήν της Μεγάλης Πέμπτης ηκούσαμεν την λειτουργίαν και εκοινωνήσαμεν των θείων μυστηρίων. Ήτο λαμπρά εαρινή πρωία και ότε επεστρέψαμεν εκ της εκκλησίας, αντί να μείνω εντός της οικίας, λαβών εις χείρας την νηστήσιμον τροφήν μου υπήγα να προγευθώ επί του εξώστου. Αλλ' άμα ήνοιξα την επ' αυτού θύραν και ύψωσα το βλέμμα προς το πέλαγος, είδα θέαμα, το οποίον με κατέπληξε. Παράτησα το πρόγευμα και έδραμα προς τον πατέρα μου. Με ηκολούθησεν επί του εξώστου και εβλέπομεν αμφοτέροι προς την θάλασσαν.

Εβλέπομεν σειράν μακράν πλοίων μεγάλων πλεόντων προς τον λιμένα μας. Απειχον εισέτι πολύ, αλλ' ήτο διαυγής η ατμόσφαιρα και διεκρίνοντο τα ιστία, καμπύλα υπό του ανέμου την πνοήν, και αι διπλαί και αι τριπλαί λευκαί ζώναι επί των μαύρων σκαφών. Ενώ δε τα μεγάλα ταύτα πλοία εφαινοντο πλησιάζοντα, άλλη σειρά πλοιαρίων μικρών, δεχομένων εκ πλαγίου τον άνεμον εις τα τρίγωνα ιστία των, έφευγε παρά την παραλίαν προς της Σάμου την διεύθυνσιν. Τα μεγάλα εν τούτοις πλοία, ωσει διστάζοντα, αντί να εξακολουθήσωσι τον προς τον λιμένα πλουν, ήλλαξαν αίφνης δρόμον. Ενόμισα επ' ολίγον ότι ανεχώρουν. Αλλ' όχι· δεν απεμακρύνοντο· ελοξοδρόμουν απέναντι της Χίου. Τα δε μικρά πλοιαρία, φεύγοντα προς τα δεξιά μας, εχάνοντο το έν μετά το άλλο όπισθεν της τελευταίας άκρας της νήσου.

Δεν ήτο δύσκολον να εννοήσωμεν τι συνέβαινεν. Ο Τουρκικός στόλος κατήρχετο ισχυρός, οι δ' επαναστάται ανεχώρουν. Αλλ' οι Χίοι τι έμελλον ν' απογίνωσιν;

Αγνώω πόσην ώραν ο πατήρ μου κ'εγώ εμένομεν επί του εξώστου σιωπηλοί και ακίνητοι, με τους οφθαλμούς προς το πέλαγος προσηλωμένους.

□ Να φύγωμεν, να φύγωμεν, είπεν αίφνης ο πατήρ μου, και εστράφη προς την οικίαν. Εστράφην κ' εγώ και τότε είδα ότι όπισθεν ημών επί του εξώστου ίσαντο η μήτηρ και αι δύο αδελφαί μου και η Ανδριάνα, βλέπουσαι κ' εκείναι εν σιωπή το προ ημών επί της θαλάσσης θέαμα.

Ο πατήρ μου εξήλθεν άμέσως της οικίας. Τον ηκολούθησα κατά διαταγήν του. Ήθελε να συσκεφθώμεν μετά των συγγενών περί του πρακτέου. Εξηρχόμεθα μόλις της έξω του περιβόλου μας θύρας, ότε είδομεν ερχόμενον προς ημάς τον Καλάνην, εξάδελφον της μητρός μου, κρατούντα εκ της χειρός την μικράν θυγατέρα του. Ήτο προ ολίγων μηνών χηρευμένος ο Καλάνης, η δε ζωή του συνεκεντρούτο εις του ορφανού του τέκνου την αγάπην. Ποτέ δεν το απεχωρίζετο· η δε χαρίεσσα μορφή του ενδεκαετούς εκείνου κορασίου, και η τεθλιμμένη του τρυφερού προσώπου του έκφρασις, είχαν, από των πρώτων ημερών της εις τον Πύργον αφίξεώς μας, ελκύσει πάσαν της ψυχής μου την συμπάθειαν.

Ήρχετο ο Καλάνης προς τον πατέρα μου με τον ίδιον σκοπόν, όστις και ημάς ωδήγει. Διημύνθημεν όλοι ομού προς το παρεκκλήσιον· οι δε δύο εκείνοι προπορευόμενοι συνωμίλουν, εγώ δε εις ολίγων βημάτων απόστασιν τους ηκολούθουν, κρατών την μικράν Δέσποιναν εκ της χειρός. Έβλεπα τας ξανθάς τρίχας της αθώας εκείνης κεφαλής, και ανελογιζόμην τα από του εξώστου μας φαινόμενα πλοία και ανεπόλουν μετά φρίκης όσα ήκουσα περί των εις Σμύρνην και εις τας Κυδωνίας υπό των Τούρκων διαπραχθέντων.

Εβάδιζα σιωπών και περίλυπος. Η μικρά εισώπα επίσης, αλλ' ησθανόμην τα δάκτυλα της ανήσυχα εντός της χειρός μου. Ενόησα ότι ήτο φοβισμένη, και μη γνωρίζων τι να είπω προς ενθάρρυνσίν της έσκυφα και εφίλησα την μικράν χείρα της. Έστρεψε τότε προς εμέ τους γαλανούς οφθαλμούς της και με ηρώτησε με φωνήν τρέμουσαν, □ Λουκή, θα μας σκοτώσουν οι Τούρκοι;

▣ Όχι, Δέσποινα μου, θα φύγωμεν. Μη φοβήσαι. Δεν θα μας πειράξη κανείς!

▣ Θα σκοτώσουν τον πατέρα μου. Εγώ το ηξεύρω. Θα τον σκοτώσουν!

Και ήρχισε να κλαίη πικρώς αλλ' ησύχως, και έρρεον τα δάκρυα της, και επανελάμβανε :

▣ Θα τον σκοτώσουν! Σκοτόνουν οι Τούρκοι! Θα σκοτώσουν τον πατέρα μου!

▣ Μη κλαίης, Δέσποινα, μη φοβήσαι.

Ήθελα να την παρηγορήσω, αλλά δεν εύρισκα λέξεις, και βλέπων τον ήσυχον θρήνον της ησθανόμην κ' εγώ την φωνήν μου εκλείπουσαν,

Εις τον νάρθηκα της εκκλησίας συνεκάθηοντο ήδη των γειτόνων οι πλείστοι. Εκαθήσαμεν και ημείς επί των μαρμαρίνων εδωλίων. Ο Καλάνης επήρεν επί των γονάτων την κόρην του, και έλαβον τον λόγον οι γέροντες.

Δεν εβράδυνε να ληφθή η περί του πρακτέου απόφασις. Ήτο πρόδηλον ότι δεν υπήρχον ικανά προς αντίστασιν μέσα και ότι θα γίνωσι κύριοι οι Τούρκοι της νήσου, εγνωρίζομεν δ' εκ των προτέρων πώς φέρονται οι Τούρκοι εις κατακτηθείσας χώρας. Απεφασίσθη λοιπόν να μεταβώμεν εις τα δυτικώτερα της νήσου και να σκορπισθώμεν όπου έκαστος ηδύνατο να εύρη καταφύγιον. Απεμακρυνόμεθα ούτω των Τούρκων και επλησιάζομεν εις τα παράλια αντίκρυ των Ψαρών, όθεν ηλπίζομεν σωτηρίαν.

Απεχαιρετίσθημεν μετά πόνου ψυχής, εισήλθομεν εις την εκκλησίαν, ησπάσθημεν τας εικόνας, και αποχωρισθέντες επεστρέψαμεν εις τα ίδια έκαστος.

Δεν επανείδα έκτοτε το παρεκκλήσιόν μας!

Καθ' οδόν ο πατήρ μου με είπεν, ότι απεφάσισε να ζητήσωμεν επί τινος ημέρας την φιλοξενίαν δυο γερόντων θείων του, κατοικούντων εις το αγροκήπιόν των, όπισθεν του περικλείοντος τον Κάμπον βουνού. Ότε δ' εφθάσαμεν εις την οικίαν, διέταξεν αμέσως τον κηπουρόν να φορτώση επί δύο ημιόνων εφαπλώματα και ζωοτροφίας και να υπάγη να προειδοποιήση τους γέροντας περί της ελεύσεώς μας, και να μας περιμείνη μετά των ζώων εκεί.

Άμα ο κηπουρός άνεχώρησεν, ο πατήρ μου μ' έκραξεν εντός του κοιτώνος, όπου είχε κλεισθή μετά της μητρός μου. Τους ήυρα παραγεμίζοντας σάκκον με σκεύη αργυρά και άλλα πολύτιμα. Άλλος σάκκος έκειτο ήδη επί της κλίνης πλήρης και έτοιμος.

Αφού και ο δεύτερος εδέθη, τον εσήκωσεν ο πατήρ μου, με διέταξε να φέρω τον επί της κλίνης κείμενον, ήνοιξεν η μήτηρ μου την θύραν και εξήλθομεν του δωματίου.

Εκείνος εμπρός, εγώ κατόπιν, φέροντες τους σάκκους, εβαδίσσαμεν προς το μάλλον απόκεντρον μέρος του κήπου, όπου ήσαν τα δένδρα πυκνότερα. Απέθεσα κατά γης τον σάκκον και έφερα δύο αξίνας. Εκεί υπό την σκιάν γηραιάς μηλέας, πλησίον του μαγγανοπηγάδου, εις θέσιν την οποίαν κατά παραγγελίαν του πατρός μου εσημείωσα και ενετύπωσα ακριβώς εις την μνήμην μου, ηρχίσασμεν οι δύο να σκάπτωμεν, και ηνοιξαμεν λάκκον βαθύν. Εντός του λάκκου εθέσαμεν τους σάκκους, τον ένα επί του άλλου, τους εκαλύψαμεν έπειτα, επατήσαμεν το χώμα προς ισοπέδωσιν της σκαφείσης γης, και βεβαιωθέντες ότι ουδείς μας παρετήρησεν, επεστρέψαμεν προς την οικίαν.

□ Μη λησμονήσης αυτήν την παρακαταθήκην, με είπεν ο πατήρ μου. Αν αποθάνω εγώ, σύ είσαι ο προστάτης της μητρός και των αδελφών σου.

Έμπροσθεν της θύρας εύρομεν τέσσαρα ζώα έτοιμα και την Ανδριάναν επισπεύδουσαν την αναχώρησιν. Οι γονείς και αι αδελφαί μου ανέβησαν επί των όνων και εξεκινήσαμεν. Η Ανδριάνα κ' εγώ ηκολουθήσαμεν πεζοί.

Κατ' εκείνην την στιγμήν ηκούσθη αίφνης μακρόθεν πυροβόλου κρότος. Πλησιέστεροι κανονοβολισμοί διά μιας τον διεδέχθησαν. Εστράφημεν εν σιωπή ο εις προς τον άλλον. Οι

κρότοι των πυροβόλων επηκολούθουν συνεχείς. Από του στόλου και από του φρουρίου οι Τούρκοι ετέλουν παταγωδώς του φρικτού θριάμβου των τα προεόρτια.

□ Αλλοίμονον εις την Χίον! ανέκραξεν ο πατήρ μου.

Και εξηκολουθήσαμεν τον δρόμον μας.

Ο Πύργος όπου μετεβαίνομεν εκείτο εντός φάραγγος. Ο ορίζων ήτο περιορισμένος, ουδ' εφαινετο εκείθεν η θάλασσα. Οι δύο γέροντες του πατρός μου θείοι έζων εκεί διαρκώς εν μονήρει ησυχία. Ο πρεσβύτερος αυτών, άνθρωπος με πείραν και νουν πολύν, διέτριψεν επί έτη πολλά εις Αμστελόδαμον εμπορευόμενος, εκεί δ' εγνωρίσθη μετά του Κοραή, μετερχομένου επίσης το εμπόριον τότε, και διετήρησεν έκτοτε φιλίαν και σπανίαν τινά αλληλογραφίαν μετά του σοφού γέροντος, και αυτός περί τα γράμματα ασχολούμενος. Ταύτα πάντα ανύψουν τον θείον μου εις τα όμματα των συμπολιτών του. Οι λόγιοι, καθά σπανιότεροι, απελάμβανον μεγαλειτέρας τότε τιμής, ήσαν δ' εν γένει της τοιαύτης τιμής άξιοι, διότι εγνώριζον καλώς όσα επηγγέλλοντο ότι γνωρίζουν, και ειργάζοντο μετ' αυταπαρνήσεως προς φωτισμόν του Γένους.

Από της παιδικής ηλικίας δεν ειχα ιδει τον θείον μου, αλλά τον ενθυμούμην μετά σεβασμού πάντοτε, η δε βραχεία τότε πλησίον του διαμονή μου επηύξησε την εκτίμησιν της φρονήσεως και της αρετής του. Διότι μας προείπεν όσα επέπρωτο να πάθη η Χίος. Μας προείπε τας σφαγάς, τας λεηλασίας, τους εξανδραποδισμούς, τον εκπατρισμόν και την διασποράν, όσα ενί λόγω κατόπιν συνέβησαν. Εν γένει δε κατεδίκαζεν ως πρόωρον την Επανάστασιν και έβλεπε τα πάντα εις το μέλλον σκοτεινά και μαύρα. Αλλ' ήτο γέρων και ετρέφετο εις την ερημίαν με της πείρας και των βιβλίων τα διδάγματα. Μη θα εγίνετο ποτέ ουδαμού επανάστασις εάν δεν υπήρχον της νεότητας η τόλμη και η απειρία; Οι γέροντες φύσει κλίνουν προς την απραξίαν ή την αναβολήν συμβουλεύουν υπομονήν και φρόνησιν. Το αισθάνομαι ήδη και εξ ίδιας πείρας το γνωρίζω.

Ο άλλος αδελφός ήτο κουφός. Σπανίως ελάλει. Κατηφής και μελαγχολικός, εφαινετο ξένος εις τα του κόσμου. Η μόνη διασκέδασις, η μόνη ενασχόλησις του ήτο η ξυλογλυπτική. Έχω εισέτι μικρόν ξυλογράφημα το οποίον τότε μου εδώρησε, παριστών τον Ευαγγελισμόν.

Εις μάτην παρεκίνουν οι γονείς μου τους δύο γέροντας να φύγωσι μεθ' ημών. Ο κωφός

ανύψονεν αρνητικώς την κεφαλήν. □ Ολίγη ζωή μας μένει, έλεγεν ο άλλος· διατί να κοπιάσωμεν προς προφύλαξιν της; Σεις έχετε καθήκοντα προς τα τέκνα σας, πηγαίνετε!

Και έμειναν οι δύο γέροντες εις τον Πύργον των.

Τι απέγειναν; Ούτε αυτοί, ούτε ο κηπουρός των ή τα τέκνα του, ούτε η γραία υπηρέτριά των εφάνησαν ή ηκούσθησαν έκτοτε. Ο κηπουρός και τα τέκνα του Κύριος οίδε πού επωλήθησαν και τινος Τούρκου αγοραστού εκαλλιέργησαν τους κήπους!

Αλλ' οι γέροντες, και μάλιστα ο κωφός, δεν είχαν αξίαν. Τις να τους αγοράση, και προς τι; Τοιούτοι αιχμάλωτοι δεν πωλούνται, σφάζονται. Είθε να ήτο σύντομον το μαρτύριόν των! Δεν ήσαν τουλάχιστον έγγαμοι, και δεν τους εθρήνησαν ούτε χήραι, ούτε ορφανά. Αλλ' ημείς διετηρήσαμεν την μνήμην των, και τώρα ακόμη, μετά τосαύτα έτη, ενώ γράφω περι αυτών, ο λαιμός μου ξηραίνεται.

Τέσσαρας μόνον ημέρας εμείναμεν εις τον Πύργον των, καθ' εκάστην δε διά των χωρικών ελαμβάνομεν πληροφορίας περι των συμβαινόντων εις την νήσον. Πριν έτι προσορμισθώσι τα πλοία, οι Τούρκοι εξελθόντες του φρουρίου εχύθησαν εις την πόλιν και ήρχισαν να λεηλατώσι και ν' αρπάζωσι και να φονεύωσιν. Ότε φεύγοντες ηκούομεν τους κανονοβολισμούς, απεβιβάζοντο οι εν τω στόλω, και ηύξησεν ούτω των δημίων ο αριθμός.

Την επιούσαν η θάλασσα εκαλύφθη υπό πλοιαρίων φερόντων από αντίκρυ τα λυσσώντα στίφη, τα οποία επί τοςούτον χρόνον επερίμενον της άγρας την ώραν. Τότε το κακόν εκορυφώθη· η πόλις δεν εξήρκει όπως τους κορέση και επέπεσαν εις την εξοχήν.

Την Κυριακήν του Πάσχα ετελέσθη του Αγίου Μηνά το τρομερόν ολοκαύτωμα. Αντίστασις δεν υπήρχεν· οι μη φυγόντες εκ των επαναστατών διεσπάρησαν κρυπτόμενοι, ώστε ουδέν ανεχάιτιζε των θηρίων την πρόοδον, ή μόνη η αφθονία της προχείρου λείας. Καθ' όσον αύτη εξηντλείτο, κατά τοςούτον εξετεινετο η ζώνη της καταστροφής, και ούτως ηκούομεν τους Τούρκους επί μάλλον και μάλλον πλησιάζοντας εις το καταφύγιόν μας.

Τους ηκούομεν, λέγω, πλησιάζοντας. Ψυχρά η έκφρασις και αφηρημένη. Αλλά πώς να

εκφράσω την φρίκη των ακουσμάτων εκείνων; Ανάγκη διὰ της φαντασίας, αναγνώστα, να συμπληρώσης της αφηγήσεώς μου το ατελές, δίδων ζωήν εις τας σκηνάς και τας εντυπώσεις, τας οποίας η μνήμη μου ήδη ανακαλεί. Διότι άλλο ν' αναγινώσκης, ησύχως καθήμενος εντός του δωματίου σου, περί καταστροφών γενομένων εις χώραν απέχουσαν ή άγνωστον και εις εποχήν μεμακρυσμένην, και άλλο ν' ακούης ότι άνθρωποι γνωστοί σου, συγγενείς και φίλοι, συμπολίται, σφάζονται και αιχμαλωτίζονται, ότι οικίαι τας οποίας προ ολίγων ημερών είδες ή επεσκέφθης πυρπολούνται ή ελεηλατήθησαν· άλλο να σε λέγουν ονομαστί, εφονεύθη εκείνος, η σύζυγος του άλλου ηχμαλωτίσθη, την είδεν ο δεινα συρομένην εκ της χειρός υπό Τούρκου αγρίου, και κλαίουσαν και κραυγάζουσιν! Και την φωνήν της την γνωρίζεις, την ήκουσας τοσάκις να λαλή ευθύμως· και νομίζεις τώρα ότι ακούεις τους γοερούς κραυγασμούς της, ότι την βλέπεις με ανεστραμμένην την κεφαλήν και την κόμην λυτήν αγομένην εις την αιχμαλωσίαν, εις την καταισχύνην· και συλλογίζεσαι τον άνδρα της και τα τέκνα της! Και είσαι σύ αυτός εκεί πλησίον μετά των γονέων, μετά των παρθένων αδελφών σου, και περιμένεις από ώρας εις ώραν να παρασταθώσιν ενώπιον σου οι ανόσιοι διώκται. Ω! Ο Θεός να σε προφυλάξη από τοιαύτας δοκιμασίας!

Αι περί τούτων ειδήσεις ήρχοντο αλλεπάλληλοι, τοσούτον αλλεπάλληλοι, ώστε κατηντήσαμεν επί τέλους να μη εννοώμεν του δεινού το μέγεθος. Απεζώθημεν υπό το κράτος του τρόμου! Διά της βίας ο γέρων θεϊός μου ηνάγκασεν επί τέλους τον πατέρα μου να φύγωμεν.

Εφορτώσαμεν λοιπόν εκ νέου εφραπλώματα και ζωοτροφίας επί των ημιόνων και εστείλαμεν εμπρός τον κηπουρόν με οδηγίας να μας περιμένη εις τον Άγιον Γεώργιον, χωρίον κείμενον εις τα δυτικώτερα της νήσου, όπου ο πατήρ μου ενθυμήθη ότι είχε χωρικόν σύντεκνον. Αποχαιρετήσαντες τους δύο γέροντας ανεχωρήσαμεν και ημείς κατόπιν και εφθάσαμεν το απόγευμα εις Άγιον Γεώργιον, κατάκοποι εκ του δρόμου και του ηλίου.

Άμα εισήλθομεν εις το χωρίον ενοήσαμεν ότι ασύνηθές τι συνέβαινε εντός αυτού. Ο κόσμος ήτο εις κίνησιν, αι οδοί πλήρεις ανθρώπων, μεταξύ δ' αυτών άνδρες ένοπλοι, οίτινες εφείνοντο ξένοι· εις τας θύρας των οικιών γυναίκες και παιδιά έβλεπον και ωμίλουν ήτο ως εν ημέρα εορτής, και ήσαν τω όντι εορτασμοί ημέραι εκείναι. Αλλ' η επί των προσώπων ανησυχία εμαρτύρει ότι το χωρίον δεν εώρταζεν.

Ο πατήρ μου επλησίασε γέροντα χωρικόν ιστάμενον παρά την ανοικτήν θύραν του. Τον ηρώτησε περί του συντέκνου του. Ο σύντεκνος δεν ήτο εις το χωρίον. Ανεχώρησε προ έτους. Ηρώτησεν αν ήλθεν ο κηπουρός μας με τας δύο ημιόνους; Ούτε χωρικός ήλθεν ούτε ημίονοι εφάνησαν. Ηρώτησε διατί η κινήσις και πόθεν οι οπλοφόροι; Οι οπλοφόροι ήσαν Σάμιοι φεύγοντες τους Τούρκους και ο Λογοθέτης ήτο μετ' αυτών.

Ο Λογοθέτης εντός του χωρίου διωκόμενος υπό των Τούρκων! Ημείς δε ήλθομεν εις Άγιον Γεώργιον διά ν' αποφύγωμεν τους Τούρκους! Και ούτε ο σύντεκνος εις το χωρίον ούτε ο κηπουρός μας, ημείς δ' εκεί εις τον δρόμον, απηυδημένοι, άνευ τροφής, άνευ καταφυγίου, άνευ οδηγού!

Ο χωρικός μας ελυπήθη και μας εδέχθη εις την καλύβην του. Εισήλθομεν όλοι εντός αυτής και εκαθήμεθα περιμένοντες τον κηπουρόν. Από της πρωίας ήμεθα άσιτοι. Ο φιλόξενος χωρικός μας ηρώτησεν αν πεινώμεν, και μας επρόσφερε το πτωχικόν δειπνόν του, αλλ' ο πατήρ μου τον ηυχάριστησε, μη θελήσας να του στερήσωμεν τον άρτον του.

Εν τούτοις αι ώραι παρήρχοντο και ο κηπουρός δεν εφαινετο, αι δε αδελφαί μου επείνων. Μ' έστειλεν ο πατήρ μου ν' αγοράσω ό,τι εύρω και εξηρχόμην προς τούτο της καλύβης, ότε είδα αίφνης εις το φως του δύοντος ηλίου γενικήν ενώπιον μου παραζάλην. Αι γυναίκες έτρεχον με τα βρέφη εις την αγκάλην, οι άνδρες με βάρη επί των χειρών, φράσεις διακεκομμένοι αντηλλάσσοντο, και έφευγον όλοι έξω του χωρίου, ενώ οι οπλοφόροι συνωθούμενοι ητοιμάζοντο να φράξωσι την είσοδον. Ήτο καθώς η αιφνίδιος κίνησις των φύλλων επί του εδάφους πριν ή η καταιγίς επιπέση.

□ Οι Τούρκοι επλάκωσαν! Φύγετε! Κρυφθήτε, έκραξε τρέχων προς ημάς ο γέρων χωρικός.

Ήμεθα όλοι ήδη εκτός της καλύβης, ουδέ είχομεν προετοιμασιών ανάγκην διά την φυγήν. Έλυσσα σπεύδων τα ζώα από τα παρά την καλύβην δένδρα και εφύγομεν έντρομοι, ακολουθούντες και ημείς το ρεύμα.

Διήλθομεν την νύκτα οδοιπορούντες, χωρίς να γνωρίζωμεν πού πηγαίνομεν. Ήτο πολύς ο δρόμος και δύσκολος, η δε νυξ τρικυμιώδης, ο ουρανός ζοφερός, και η σελήνη εκ διαλειμμάτων εφαινετο μεταξύ των νεφών. Και ημείς, πεινασμένοι, αγρυπνίσμενοι, κατάκοποι, εφεύγομεν. Συχνάκις ετρομάξαμεν, νομίζοντες ότι ακούομεν κραυγάς, ή τουφεκισμούς, ή ίππων ποδοβολητόν. Συχνάκις διεκόψαμεν την πορείαν, όπως καθήσωμεν και αναπαυθώμεν. Ήμεθα οι πλείστοι πεζοί· ήτο δε πολυάριθμος και μακρά η συνοδία, και ημείς εφοβούμεθα μη σκορπισθώμεν· ηθέλομεν να μείνη αδιάσπαστος η ομάς ημών εντός του φεύγοντος πλήθους.

Την αυγήν εξημερώθημεν εις το παράλιον, εις λιμένα έρημον αντίκρυ της νήσου των Ψαρών. Εκεί ηθέλομεν και ηλπίζομεν να καταφύγωμεν. Αλλ' ο άνεμος ήτο σφοδρός, εντός δε του λιμένος και εις το πέλαγος ούτε πλοίον εφαινετο, ούτε πλοιάριον, ουδέ διεκρινετο αντίκρυ σημειον ζωής. Η δε παραλία ήτο ήδη κατειλημμένη υπό άλλων προσφύγων, προ ημών αφιχθέντων και συσσωρευθέντων εκεί με την αυτήν ως ημείς ελπίδα. Δεν τους είδομεν ούτε τους ηκούσαμεν μακρόθεν. Μόνον ότε επλησιάσαμεν εις τον αιγιαλόν, είδομεν υπό τας ελαίας, αίτινες κατέβαινον μέχρι της θαλάσσης, σωρούς σωμάτων κατακειμένων επί του εδάφους. Εκεί διήλθον οι δυστυχείς ολόκληρον την νύκτα, ενώ ημείς υπό την πνοήν της τρικυμίας εβαδίζομεν προς το αυτό σημειον, ως εις λιμένα σωτηρίας.

Η άφιξις μας και αι πρώται του ανατέλλοντος ηλίου ακτίνες έθεσαν εις κίνησιν εκείνο των φυγάδων το στρατόπεδον, και πριν έτι προσεγγίσωμεν τοσοούτον ώστε ν' αναμιχθώμεν μετ' αυτών, είδομεν υπό τας ελαίας μορφάς ανακαθημένας ή εγειρομένας, και διεκρινόμεν γυναίκα και παιδία και γέροντας και νέους στρέφοντας προς ημάς τα πρόσωπα, ενώ τινες αποσπασθέντες εκ του ομίλου ήρχοντο προς ημάς διά να μας αναγνωρίσωσιν.

Εστάθημεν τότε και ημείς. Αι γυναίκες επέζευσαν και εκαθήσαμεν εις ενός δένδρου την ρίζαν. Τόσα έτη παρήλθον και τόσα εδοκίμασα έκτοτε, αλλ' όμως ποτέ δεν θα λησμονήσω την αίσθησιν του καμάτου, υπό του οποίου κατ' εκείνην την ώραν κατεβλήθην. Προ εικοσιτεσσάρων ωρών επεριπάτουں με κενόν τον στόμαχον. Εξηπλώθην καταγής πλησίον της μητρός μου και έκλεισα τους οφθαλμούς, άνευ της ελαχίστης δυνάμεως εις τα μέλη μου, άνευ σκέψεως εις την κεφαλήν μου. Και ησθάνθην την χείρα της μητρός επί του μετώπου, και ήνοιξα τους οφθαλμούς και είδα την αγαπητήν κεφαλήν της κεκλιμένην άνωθέν μου. Δεν αντηλλάξαμεν λέξιν, αλλ' έκυψεν η μήτηρ μου και μ' εφίλησε, και έκλεισα πάλιν τους οφθαλμούς. Τα ενθυμούμαι ταύτα πάντα ως να συνέβησαν χθες.

Ο πατήρ μου είχε προχωρήσει εις συνάντησιν των προς ημάς ερχομένων. Μετ' ολίγον επέστρεψεν ακολουθούμενος υπό γέροντος, τον οποίον δεν ανεγνώρισα. Αλλ' η μήτηρ μου τον ανεγνώρισε και εγερθείσα έδραμε προς αυτόν. Ο γέρων ήνοιξε τας αγκάλας του και έσφιξεν επί του στήθους την μητέρα μου. Ήτο του πατρός της ο αδελφός.

Μέχρι της στιγμής εκείνης ουδεις ημών είχε κλαύσει. Ο τρόμος του επικειμένου κινδύνου, η αδιάκοπος κίνησις, αι μεταβολαί των σκηνών, το αλλεπάλληλον των εντυπώσεων διετήρουν εις έντασιν το νευρικόν σύστημα. Ήμεθα ψυχή τε και σώματι απηυδημένοι, αλλ' έμενον στεγνά τα βλέφαρα μας.

Αλλ' εις τους κόλπους του γέροντος κρύπτουσα την κεφαλήν η τάλαινα μήτηρ μου αφέθη τότε ολόκληρος εις της λύπης την κυριότητα, και ηκούοντο οι λυγμοί της, και οι στεναγμοί της εξέσχίζον την καρδίαν μου. Αι αδελφαί μου περιεκύκλωσαν την μητέρα κλαίουσαι, ο δε πατήρ μου έκρουεν εντός των χειρών το πρόσωπον, και η Ανδριάνα έδακνε τα δάκτυλα της, κ' εγώ ησθάνθη την καρδίαν μου αναβάνουσαν εις τον λαιμόν μου, και τους οφθαλμούς μου θολούς, και ήτο γενικός ο θρήνος και ο κοπετός υπό την ελαιαν, ήτις μας εσκίαζεν.

Ο γέρων απέθεσεν επί του εδάφους κλαίουσαν εισέτι την μητέρα μου και υπήγε να μας προμηθεύση τροφήν. Επέστρεψε φέρων μιζύθρας· δεν ηδυνήθη να εύρη άλλο τι, ουδ' επερίσσευε τεμάχιον άρτου καθ' όλην εκείνην των δυστυχών την συνάθροισιν. Με τας μιζύθρας παρηγορήσαμεν την πείναν μας.

Εν τούτοις πλοίον δεν εφάινετο, ο άνεμος δεν εκόπαζεν, η θάλασσα ήτο αγρία, εις δε το παράλιον εμένομεν άστεγοι, άσιτοι, απροστάτευτοι. Αν οι Τούρκοι επήρχοντο, άλλην δεν είχομεν καταφυγήν ή να ριφθώμεν εντός των κυμάτων. Επεριμένομεν δε να τους ιδωμεν από στιγμής εις στιγμήν εμφανιζομένους. Συνεσκέφθημεν μετά του θείου μου και απεφασίσθη να προσφύγωμεν εις το πλησιόχωρον χωρίον Μεστά, όπου να καιροφυλακτήσωμεν, μέχρις ου ευρεθώσιν, ει δυνατόν, του εκπατρισμού τα μέσα.

Ανεχωρήσαμεν λοιπόν και πάλιν και μετά τινων ωρών οδοιπορίαν εφθάσαμεν κακώς έχοντες εις Μεστά.

Πηγή: <http://el.wikisource.org/>

Δημήτριος Βικέλας, *Λουκής Λάρας*. 3^η έκδοση, Αθήνα, Τυπογραφείο των Καταστημάτων Ανέστη Κωνσταντινίδη, 1891 (πολυτονική) <http://www.greek-language.gr/>